

Femø, mit livs gave og paradys

Også et irriterende og anstrengende sted, men alligevel, mit livs vigtigste bekendtskab

Forhistorien og vejen til Femø

Femø har været mit liv. Jeg har ikke været på Femø hvert år, langt fra. Da jeg kom til Femø for første gang, var jeg på tærsklen til at bevæge mig ind i de voksnes verden, i 1975, 20 år gammel. Nu er jeg over 65 og på vej ud af de voksnes verden. Sådan føles det i hvert fald nogle gange.

Jeg havde en udmærket barndom, hvor jeg dog var havnet i en helt forkert verden, i en fremmed verden. Jeg følte ikke, at min krop var fremmed for mig, men den var forkert, og en *alien* i min kærlighed til piger og kvinder.

Femø har været mit ungdomsparadis. Og mere end det. På Femø blev jeg kvinde og glad for min krop, som jeg fik lov til at sans i al offentlighed sammen med min første rigtige kæreste. Selvfølgelig en kvinde.

Hvis jeg var barn i dag, og hvis jeg var barn i dag hos forstående og oplyste forældre, vil jeg tro, at jeg i det mindste – sammen med mine i så fald forstående forældre - seriøst ville have overvejet en transition. Det vidste min mor godt. Og det ville hun ikke forholde sig til overhovedet. Da min far døde, gav hun mig hans gamle barbergrej fra 1930'erne, med skum og knivholder, et værktøj, som hun ikke havde givet mig lov til at lege med som barn, men som hun troede, jeg ville sætte pris på, da han var død. Hun vidste det godt, og hun hadede det. Hun havde fået et helt forkert barn.

Da jeg kom til Femø, var jeg flyttet hjemmefra. Jeg er født og opvokset i Köln, og flyttede fra mine forældre til et bofællesskab. Her boede jeg bl.a. sammen med Claudia, som var feminist, eller "Feministin", det var jo i Tyskland. Da jeg opsøgte hende igen sidste år, kunne jeg stadig mærke, hvor godt det har været for mit sind at have kendt hende, hendes evne til at lytte og give overraskende kommentarer, hun er slet ikke nødvendigvis enig med mig, og hendes sprøde varme og empati – en slags kærlighed til dem, der gider at se hende. Dengang var vi fælles om den lille, lille kvindegruppe i Köln med ca. 20 medlemmer. Det var omkring årsskiftet 1973/1974. Hun er til mænd, men vi havde et helt særligt forhold, hvor det ikke kunne mærkes. Vi var underlige på hver vores måde.

Jeg havde altid ønsket at køre bil, men som min mors datter havde jeg ikke engang fået lov at købe en go-cart for mine egne lomme penge. Jeg tog kørekort til bil og motorcykel som 19-årig. Et job som chauffør, som jeg havde søgt som student, kunne jeg ikke få som kvinde. Min mandlige kammerat, der fik jobbet på trods af lige så meget eller lidt erfaring som bilist som jeg, kørte sig desværre ihjel på en landevej, på vej hjem fra arbejde.

Jeg var tæt på at blive bilmekanikerlæring hos Ford-fabrikkerne i Köln. De havde faktisk taget mig ind til diverse tests, som mest handlede om meget elementær viden og praktiske færdigheder. Dem bestod jeg med bravur, ligesom jeg bestod en lægelig test, men Ford fandt så pludselig ud af, at de desværre ikke havde omklædningsrum for piger. Jeg var ligeglad, men loven krævede dem. Og fagforeningens unge mænd

mente ikke, de kunne hjælpe mig. Jeg var jo ikke medlem af fagforeningen, og det kunne jeg heller ikke blive, når jeg ikke var ansat som lærling.

Jeg deltog i flere aktiviteter i den efterhånden voksende tyske kvindebevægelse fra marts 1973, 18 år gammel. Blandt andet var jeg med på det andet store nationale kvindemøde i Bochum i 1974, hvor jeg påtog mig at vedligeholde kvindebevægelsens adresseliste over kvindegrupper. Derfor husker jeg tydeligt, at kvindebevægelsen i Tyskland insisterede på at være en "kvindebevægelse" uanset de enkelte kvinders politiske ståsted, mens danske Rødstrømper vist insisterede på "Ingen kvindekamp uden klassekamp og ingen klassekamp uden kvindekamp".

I den tyske kvindebevægelse brød kvinderne sig aldeles ikke om, at mange socialistiske mænd betragtede kvindespørgsmålet som et problem, der ville blive løst, når først kommunismen havde sejret, mens kvinderne i deres grupper sjældent var ordførere, men oftest sekretærer eller dem, der tog opvasken. Den diskussion havde man vist også i Danmark.

I Köln smed kvinderne en mand ud af deres lille snakkegruppe, fordi han hele tiden ville fortælle kvinderne, hvad de burde mene, før de selv havde fundet ud af det. Sådan blev den lille kvindegruppe af overvejende heteroseksuelle kvinder i Köln en dag i 1971/72 separatistisk.

Fra 1974 har jeg mange gange deltaget på det store lesbiske forårsmøde LFT (Lesbenfrühlingstreffen) i Tyskland. I 1974 havde Lesbisches Aktions Zentrum LAZ i Berlin løsrevet sig fra HAW (Homosexuelle Aktion Westberlin), som man mente fungerede på og arbejdede for bøssernes/mændenes præmisser.

Mødet i 1974 i Berlin havde 300 deltagere – og principielt alle lesbiske. Det var også en åbenbaring for mig – før jeg kom til Femø. Tidligere havde jeg knap nok kendt 4 lesbiske i alt.

Ved LFT i Köln i 1999, hvor jeg deltog sammen med Else, var der omkring 2.500 kvinder til mødet og 4.000 kvinder til fest i det store pakhuis på 4 etager.

LFT er en weekend med et hav af workshops og diskussioner, med musik, dans, fest, boder, foredrag, film og hvad som helst. Desværre tilbringer kvinderne i dag en stor del af deres tid på det store fællesmøde – Plenum – med at afgrænse sig fra hinanden i stedet for at støtte hinanden i deres projekter og politik. Man kan blive så træt af de evige og voldsomme skænderier om at insistere på de helt rigtige procedurer, og hvem man inkluderer og ikke inkluderer. I et af årene var det ikke muligt at tilbyde en workshop, medmindre der var penge nok til en tegnsprogtolk, og det var også forbudt at sælge merchandise eller bøger fra en bod i det år, fordi det var ildeset at tjene penge på lesbiske, selv om det var lesbiske, der havde produceret det for lesbiske. I disse år er trans-emnet også på LFT i top. – Det er interessant, hvordan de hotte emner går over landegrænser, selv om man ikke helt oplever, at der er meget kontakt landene imellem. Det er jo også det hotte emne i Danmark i lige nu, hvilke kvinder der skal inkluderes og hvilke kvinder der skal ekskluderes fra Kvindehuset, måske også snart fra Femø?

Mit livs paradis

Da jeg fik nys om, at der fandtes en kvindelejr på Femø, i 1975, var jeg allerede kæreste med Iris, som jeg havde mødt på det omtalte møde i Bochum. Vi var bare løbet ind i hinanden uden de store dikkedarer. Mit første kæresteforhold til en kvinde – og et meget lykkeligt forhold – som varede i to år. Jeg var flyttet sammen med Iris til Frankfurt, hvor jeg gennemførte en snedkeruddannelse. Det var svært at få en læreplads i et mandefag. Jeg prøvede i syv forskellige byer, og endelig i Frankfurt lykkedes det.

På tærsklen til at blive voksen og påtage mig den voksnes ansvar for andre mennesker, faldt kvindebevægelsen, lesbisk bevægelse og så Femø ned fra himlen og havnede foran mine fødder.

Kvindelejren er mit livs gave. Somrene på Femø har været meget forskellige. Jeg har været på lejren i 1975, 76, 85, 86, 88, 94, 95, 97, 98, 99, 2000, 01, 02, 03, 09, 10, 11, 14, 16 og 19 (og måske flere eller andre år), langt fra i alle 45 år, og i de senere år er betydningen for mig falmet - men Femø har været mit livs lykke.

Femø blev overrendt af tyskere i 1975 og 1976. I 1978 prøvede jeg at komme til lejren igen, men blev sendt videre til Sejerø, hvor man jo havde oprettet en – ret kaotisk men sjov – lesbisk lejr. Men da var jeg allerede for gammel til at synes, at det var helt fantastisk at danse nøgen i regnen hele natten. Få år tidligere ville det lige have været mig. Jeg husker en leg med stjernetegn, hvor det viste sig, at alle mødre på lejren den dag var krebs, ligesom jeg. Men jeg er aldrig blevet mor. Som barn ønskede jeg at blive far. Men det blev ikke til noget. Min ungdoms kamp for retten til fri abort har heller ikke lige givet mig lyst til at få et barn.

Jeg blev kvinde på Femø

Jeg blev kvinde på Femø. Min mor havde et frygteligt forhold til sin egen krop og til sin rolle som kvinde, som hun alligevel ihærdigt prøvede på at give videre til mig. Magtesløs, og dog.

Jeg blev kvinde på Femø. Eller pige. En pige, et legebarn med den skønneste krop, som den så ud, en piges vidunderlige smukke krop.

En krop, som kunne give mig de mest *spacy* følelser, når jeg elskede med min kæreste. Jeg kan slet ikke huske, om vi nogensinde gjorde andet. Alle vegne. Også i det fælles sovetelt, hvor vi boede på Femø. Hvor jeg ikke troede, at vi ville blive opdaget, men næste morgen blev mødt af en heteroseksuel, begejstret kvinde, der syntes godt om vores ”afslappede” måde at elske og være kærlige.

Jeg ville have haft et andet og muligvis ikke mindre lykkeligt liv, hvis jeg ikke havde oplevet Femø. Men jeg ville have været et andet menneske. Måske ville jeg have haft mere succes i arbejdslivet, hvis jeg ikke havde brugt så meget krudt på at give kærlighed og at bruge energi på at bidrage til kvindefællesskaber. Jeg er heller ikke god til at konkurrere med andre kvinder. Jeg har været i flere situationer, på uni, på arbejde, i sport, hvor jeg troede en anden kvinde og jeg var på samme hold og vi skulle støtte hinanden, hvor hun dog havde ambitioner om at blive bedre end jeg.

Når jeg siger ”Femø har gjort mig lykkelig” ... Femø har måske også gjort mig mere hjælpeløs overfor de mange bitches, som jeg har mødt alle mulige steder i samfundet og på Femø. Pionerårene år på lejren og min ungdoms desinteresse i diskussioner fremfor aktion, har givet mig en måske forkert tro på, at vi er en flok smilende kvinder, der mener det godt for hinanden.

Femø som organisation

Femø har vedtægter, og så er der en masse uskrevne regler, som selvfølgelig altid er under forandring.

En af reglerne er – eller har været – at vi skal kunne være der alle sammen. Det betyder, at snævre flertal ved afstemninger ikke altid føres ud i livet i perfektion, men at også mindretals-synspunkter skal have plads. At der forhandles med mindretallet, tages hensyn til mindretals holdninger.

Gennem årene har der været rigtig mange kvinder på kvindelejren, men ikke alle er kommet tilbage til lejren. Nogle har måske trukket sig, fordi de ikke kunne lide nye regler, som efterhånden blev etableret, men jeg har aldrig hørt om en hel gruppe af feminister, der er blevet nægtet adgang. Det har vist altid været sådan, at man kunne sende en kvinde hjem fra lejren, hvis hun var voldelig eller ikke kunne tage vare på sig selv eller sine børn og fx lod dem løbe alene på stranden.

I dag oplever jeg mere end nogensinde, at alle vi, der kommer til Femø og har gjort det igennem mange år, har meget forskellige karakterer, holdninger, interesser, identiteter, udseende, væremåde og synspunkter. Ganske vist indenfor et spektrum, sikkert mere rødt og grønt end blå, men det har jeg nu også set. Tjekkede kvinder og utjekkede kvinder. Ret høj og ret lav. En politikvinde og nogen, der ryger hash i et hjørne. Folketingsmedlemmer, chefredaktører, overlæger, professorer, sygeplejersker, pædagoger, kontorassistenter, tømrere, lærere, socialarbejdere, it-professionelle, journalister, ingeniører, selvstændige erhvervsdrivende, alt muligt og bistandsklienter. Intet sted jeg kender, kommer høj og lav som på Femø. Intet sted kan man være så meget i tvivl om, hvem der er lesbisk, og hvem der ikke er, hvis man ikke kender hende eller har snakket med hende.

Indenfor de forskellige uger kan der være behov for, at reglerne er lidt forskellige. Hvor forskellige afklarer seminaret. Det kan være svært at finde en model, der passer til alle uger. Nogle gange har det været muligt at give de forskellige uger lidt frihed. Her har seminaret i nogle år været mere large end i andre med at give de enkelte uger friheder. Det er mit indtryk, at der er blevet strammet lidt op i de seneste år.

Alle deltagere skal være aktivister. Også workshoplederne. Ingen professionel må tjene penge på Femø. Men også den regel er blødt en smule op.

Retningslinjerne afstikkes på seminaret, der er den øverste myndighed, mens sekretariatet ikke er ledere i egentlig forstand, men kun tovholdere, der varetager administrationen mellem seminarerne og somrene. Det er jeg heller ikke sikker på, alle opfatter på den måde i dag.

International uge og feministisk uge på Femø

Jeg, der har været på Femø første gang i 1975, som udlænding, der oplevede dansk kultur igennem kvindelejren, flyttede til Danmark i 1985 efter at have mødt en dansk kvinde på International Uge. Et rædsomt forhold, skulle det vise sig. En voldelig kvinde, der ikke undlod nogen lejlighed til at fortælle mig, at danskere er bedre mennesker end tyskere.

I 1997 tilsluttede jeg mig sammen med min vidunderlige, nuværende kone Else en gruppe af kvinder, der ønskede at forny lejren efter, at deltagerantallet havde været i bund, og lejren havde et underskud på, så vidt jeg husker 40.000 kroner. Der var ikke engang råd til nye termokander. Jeg oplevede Sus som den drivende kraft, og Else, Ida-Marie, Lene og mig som et godt team med forskellige evner, der kunne supplere hinanden.

Vedtægterne blev bearbejdet, et sekretariat, med os, dannet. Man skulle nu vælges på seminaret, dvs. at man ikke længere kunne være selvbestaltet organisator af lejren, som styrede løjerne og gjorde modstand mod de fornyelser, som mange ønskede. Vi byggede en skurvogn, hvor man kunne tage varmt bad, lukkede døre til nogle af lokummerne, tillod at sove i private telte og meget mere. Det første år fik vi allerede et overskud på 100.000 kr. Men nogle af de gamle aktivister blev væk, fordi de mente, at lejren var ødelagt. Ikke mindst på grund af de private telte, hvor kvinderne ikke længere dannede basisgrupper i hver deres store sovetelt og udførte alle tjanser sammen. Hvilket man sjovt nok slet ikke havde gjort i årtier.

Da vi var gået ind i sekretariatet, og Else havde været med til det overvældende LFT i Köln, mente hun, at det var en skam, at man som dansker måtte rejse ned til Tyskland for at møde fx tyske lesbiske og udveksle

tanker. Vi overtog organisationen af International Uge, hvor der på det tidspunkt kom mindre end 30 kvinder. Internettet var blevet etableret, mange kvindegrupper var begyndt at have websider, og jeg selv gennemførte min første uddannelse som webdesigner. Jeg surfede nettet tyndt for at kontakte grupper, der vil lave reklame for kvindelejren. Det gik lidt langsomt, lavbudgetmarketing tager sin tid, men efterhånden kom der masser af kvinder fra Danmark til de danske uger og fra forskellige lande, fra England, Italien, Finland, Holland, Frankrig, Østrig og især Tyskland til International Uge. Stemningen var fantastisk, og de var meget begejstrede for ugen. I de år var International Uge den største uge på Femø, og vi nåede hurtigt det maksimale deltagertal på 80 kvinder.

Dee var – så vidt vi ved – den første kvinde, der fandt os på den netop etablerede webside, som designeren Lise Fabricius havde lavet i 98/99, dengang på mobilixnet. Vores rigtige URL fik vi først i januar 2003. I 2012, nu som cand.it, overtog jeg designet af den og installerede en Wordpress side – som dog snart trænger til fornyelse – hvem kan og vil? Dee havde hele sin ungdom drømt om at komme på kvindelejren, men vidste ikke, om den længere fandtes. Så fandt hun os på den helt nye side, og vi blev kisteglade allesammen. Jeg brugte ikke kun meget tid på organisationen som sådan og meget af det praktiske, men også på reklame og markedsføring. Men jeg har ikke forstand på telte, og de interesserer mig heller ikke. Hvis vi skulle bygge en lille alternativ kvindelandsby, var det en anden sag.

Som sagt blev International Uge en succes, som dog var noget overvældende for os. De internationale kvinder, især tyske kvinder, bookede så tidligt, at der ikke var plads til danske kvinder, når de kom dryppende hen under sommerferien og interesserede sig for ugen. Samtidig var det svært at lave et ugeteam med deltagelse af danske kvinder, der ikke var os. Dee blev en stabil og afholdt værtshusansvarlig sammen med nogle finske kvinder, men ellers var det småt med dansk deltagelse.

Else og jeg ville gerne øge antallet af danske kvinder på International Uge og foreslog derfor – med international uges kvinders opbakning, vi havde spurgt igennem et spørgeskema – at reservere 25 pladser til danske kvinder. Samtidig var vi med lys og lygte begyndt at søge efterfølgere som ugeansvarlige. De nye ugeansvarlige kom dog ikke som svar på vores opfordringer, men gennem diskrete møder, som vi ikke blev inviteret med til. Det viste sig, at der var planer om en anden teamstruktur end den, som var den almindelige på lejren i disse år, og som jo blev aftalt på seminaret.

Det blev vi meget overraskede over og kede af, fordi de jo kunne have snakket med os – der faktisk søgte efterfølgere i ugeteamet. Men vi blev da glade for, at der til seminaret viste sig at være en gruppe, der ville organisere international uge. Vi syntes, at vi havde brugt nok kræfter på ugen, og vi ønskede jo en international uge med større dansk deltagelse. Hvis vi ville møde en flok tyskere, kunne vi jo bare rejse til Tyskland.

Vi begyndte i stedet for selv at komme til Body and Soul Ugen, som Pernille lavede. Også en fantastisk uge, som for få år siden blev til Feministisk Uge, der er ”min” uge, når jeg tager til Femø i dag. International uge har stadig en ”kollektiv” ledelse, men det kan være lidt svært at finde ud af, hvem man skal henvende sig til for at komme i dialog. I dag er ugen den mindst besøgte uge på lejren. Da vi forlod den, måtte de lave to internationale uge i nogle år.

Feministisk Uge er en uge, hvor der er særlig mange børn, af den enkle grund, at de unge kvinder, der plejede at komme til ugen, er blevet lidt ældre og har fået børn. Jeg kunne ikke få armene ned over den gode energi og det store tilløb af yngre kvinder på Feministisk Uge i 2019. En uge, som ville have udløst vores vådeste drømme i 1997, hvor vi havde kastet energi i en lejr i dvale.

Jeg må dog erkende, at jeg nu med afstand er den ældste på Feministisk Uge, og selv om der er masser af

søde kvinder, og det stadig sker, at jeg bliver venner med nogle, som jeg så også ser derhjemme mellem lejrene, så er jeg et helt andet sted i mit liv i forhold til de unge kvinder, der er ved at finde sig selv. De har ikke fantasi til at forestille sig, at jeg på mange måder har stået præcist det samme sted, men bare kaldt tingene for noget andet, eller for det samme, hvilket dog i mellemtiden er gået i glemmebogen. Jeg vil gerne høre, hvad de mener, men ikke alle kan klare at høre, hvad jeg mener uden at føle sig patroniseret, og så sker der ikke så meget dialog.

Femø er et sted, et rum, der byder på muligheder, ikke et parti

I lejrens allerførste år var det vist vigtigt at være i en snakkegruppe eller basisgruppe. Jeg har ikke oplevet så meget af det, i hvert fald ikke i Danmark. Fra 1985, hvor jeg var flyttet til Danmark og til 1997, hvor vi lavede om på lejren, synes jeg egentlig lejren var en lidt underlig størrelse. Begejstringen fra de første, kvindebevægede år var ikke længere til stede. Rødstrømperne havde nedlagt sig selv officielt i Århus, og i København kunne jeg heller ikke få øje på en feministisk politisk gruppe eller basisgruppe som dem, jeg havde været en del af i Köln og Frankfurt. Lejren oplevedes som fritidssted for kvinder. Meget hyggeligt, men egentlig kun som noget særligt, fordi det er den eneste kvindelejr i Danmark og dermed også det eneste lesbiske fristed og sted, hvor lesbiske på en afslappet måde kan møde alle mulige andre lesbiske. Jeg mente og mener stadig, at det er det eneste sted, hvor lesbiske og andre kvinder med feministiske sympatier eller i det mindste en særlig sympati for kvinder, mødes i et offentligt tilgængeligt rum. Hvor du netop møder kvinder, som ikke ligner dig på en prik. Kvinder, som du aldrig vil komme i kontakt med, hvis I kom til at opsøge samme værtshus. Kvinder, som du kan komme i "familie" med. Kvinder, som du kan blive venner med uden, at I behøver at være hinandens flirt.

Det sker, at man taler om politik generelt, eller ikke mindst om kvindekroppen og politik. Men jeg har ikke oplevet kvindelejren som politisk lejr. Femø er godt nok opbrud, med leg, sang, det vilde liv, eksperimenter, at møde nye kvinder. Det er sangene, der holder de kvinderne, der stritter i alle mulige retninger, sammen. Kvindelejrens ånd er sangene. Diskussioner har jeg sjældent oplevet. Lidt snakkegrupper. Lidt undervisning i kvindekroppe og seksuelle teknikker. En lille smule basisgruppe, men ikke noget, der gik dybt for mig som i mine unge år.

Jeg ser Femø som et *sted*. De åbne muligheders sted. Et offentligt sted, hvor man ikke behøver at kvalificere sig til at få lov til at være med til, når blot man er kvinde.

Der er utrolig meget kontinuitet på Femø. Jeg havde ikke været på lejren fra 2003 til 2009, og kom til en uge, hvor jeg kun kendte Unna. Men alt kørte som det plejer. Lejren havde ændret sig en lille smule, men ikke afgørende. Ånden eller hvad jeg skal kalde det, var der som altid. For ikke at tale om, at alt det praktiske kørte på skinner, som det plejer – takket være de mindst 20 ringbind, hvor alt er beskrevet til den mindste detalje. Et levn fra gamle dage, forfinet igennem årtier. Og modsat i gamle dage, er køkkenet til mindst 3 kokkehuer. Til en start takket være Lene, som har sat skub i kagebøgerne, og mange har senere taget bolden op.

Den i Tyskland velkendte feminist, udgiveren af det feministiske tidsskrift Emma, Alice Schwarzer, som har været på kvindelejren i 1974 og 75 beskriver begejstret i sin selvbiografi friheden, som lejren uden mænd byder på og det sjove at opleve kvinder fra flere forskellige lande, men også ærgrelsen over nogle LAZ kvinders rigide holdninger, som går Schwarzer på nerverne. Og så bemærker hun, at danskernes mad var "ungenießbar". <Alice Schwarzer. Lebenslauf. Köln, 2011, sd. 281>. Det ændret sig, har jeg hilst hende og

fortalt. Tidsskriftet Emma vil udkomme med et tema om kvindelejren i 50 år i foråret 2021.

Kvindelejren er ikke en lejr, hvor man behøver at blive enig om en politisk retning. Det ser jeg faktisk som dens store styrke! Kvindelejren er enormt rummelig. Det vigtigste er at have det godt sammen og at respektere hinanden i hinandens forskellighed. Hvis nogen begyndte at lave propaganda for visse holdninger, vil hun nok få trange kår. Netop i år er der dog dannet en gruppe, der vil tale om, hvad der kan være tilladt på Femø, og hvad der ikke kan være tilladt. Jeg er spændt på, hvad den finder ud af.

Lejrens organisation og liv repræsenterer en politisk model, der har med fællesskab, retfærdighed, demokrati og rummelighed og lidt med vildskab at gøre. Og med kvinders frihed og påskønnelse af kvindekønnet. Tja og lidt feministisk er man vel altid, når man kræver, at menneskerettigheder også gælder for kvinder, selv om der var en overraskende del kvinder, der til en start ville tage afstand fra at kalde en uge for "feministisk" uge. Lejren er ikke mindst lesbisk frihed. Med frihed fra mænds indflydelse på lejren. Fra mands blikke, kommentarer, indgriben. Der er en særlig glad stemning på lejren uden de mænd. "Det er jo ren kærlighed", udbrød Rosa sidste år som ny på lejren, men ikke i miljøet.

Der ligger en del – mere eller mindre løs – kvindepolitik i sangene. Men også vemodighed, skæg og ballade og diverse sjove anekdoter om muligt lesbisk liv. – Bare sig: "Vandet gik til navlen", og alle ligger flade af grin.

Sangene dokumenterer lejrens ånd – kvindekamp på et eller andet niveau. Balladerne, og så lejrens sang, bølgerne, "vi er her for at give hinanden kraft".

Man kan leve på Femø, feste, elske, snakke, synge, spise, rydde op, lave mad, forklare, eksperimentere, lege, være sammen, føle at høre til et sted, der er en slags hjem for mange. "Velkommen hjem", siger de, når man ankommer for sent. Et sted, der ikke er andet end en strandeng, som igennem 50 år har budt rum til et utal af fællesskaber og lykke.

Men selvfølgelig har paradiset sine sorte huller. Selvfølgelig er der også tristhed, følelsen af at være ude, kedsomhed, jalousi, strid, fornærmethed, skuffede forventninger, irritation over den ene eller anden, vrede og alt, hvad der hører til livet.

Alligevel, en strandeng, hvor der leves et stykke utopi i seks uger hver sommer. Næste gang for 50. gang.

Kvindelejren er en kvindelejr og alt, hvad kvinder kan have lyst til at lave sammen, kan udfolde sig på Femø. Jeg tror, at en af kvindelejrens store styrker netop er, at den er en – ja, kvindelejr. Hvis man forestiller sig, at lejren var en lesbisk lejr, så er det også nemt at forestille sig, hvor mange bitre diskussioner det ville afføde om, hvornår kvinderne så var "rigtige" lesbiske. Var det dem, der havde været "dreng", da de var barn og stadig var lidt butch, var det dem, der var meget "kvindelige", var det radikalfeminister, var det dem, der helst ville redde de traditionelle lesbiske ud fra de usle barer, hvor de mødtes før kvindebevægelsens tid, var det de kvinder, der først blev lesbiske efter de havde været feminister? Var det de kvinder, der var til kampsport, eller de kvinder, der var til yoga, til øl eller indisk røgelse?

I år har jeg i forbindelse med jubilæet mødtes med kvinder fra andre uger. Det blev tydeligt for mig, at kvindelejren jo nærmest er et kludetæppe af kvinder, der ikke nødvendigvis har så meget til fælles, selv om de hygger sig enormt i fællesskabet med kvindelejrens sange.

Det, der har holdt kvindelejren sammen, har været, at det er en *kvindelejr*.

Kvindelejren er en kvindelejr. Hvad er en kvinde?

Cecer, der har interviewet lesbiske i alle aldre til sit speciale, < Bjørk, Cecer (2020): Lesbisk identitetskonstruktion på tværs af generationer. Aalborg Universitet> har lært mig, at de ældre lesbiske reflekterer over, hvad det vil sige at være kvinde. Hvad kvindelighed betyder for dem, og hvordan de selv har navigeret inden for givne rammer og rekonstrueret traditionelle opfattelser af kvindekønnet for at kunne bruge den betegnelse om dem selv. De unge lesbiske bruger i stedet betegnelser som "feminin" og "maskulin" i identitetskonstruktionen uden at tale om, hvad det vil sige at være kvinde.

At tale om at være "nonbinær", "det tredje køn", at være "transmand" eller hvad man nu vil kalde sig, er en anden strategi og fortælling end de gamle feministers.

De kan finde på at sige: "Hvis du ikke vil blive behandlet som en kvinde, har du brug for feminisme, ikke for hormoner."

Cecer beretter, at en af de ældre informanter beskrev, hvordan "cis-kvinde" ikke passer på hende, fordi hun aldrig har følt sig som en "rigtig" kvinde. Hun er kvinde på hendes måde og i hendes egen forståelse for kvinde, men ikke som en traditionel kvinde, der føler sig som kvinde. Jeg ville have sagt noget i samme stil, så jeg er kommet på de gamles vogn.

For mig at se er det en udfordring at definere en kvinde uden at tage hensyn til kroppen. Hvordan skal man så definere en kvinde uden, at alle kan definere det at være en kvinde, som de har lyst. Og hvad gør det med kvindekampen i et patriarkalsk samfund, hvor der i forvejen er divergerende holdninger til, hvad "feminisme" er?

En del transkvinder føler muligvis, at de er anderledes end – gennemsnittet af – mænd. Føler transkvinder, at de er helt almindelige kvinder? Og hvad vil det overhovedet sige at være en almindelig kvinde? Hvor mange af os kan selv kalde os "almindelige"? Jeg ønsker faktisk at være inkluderende. Men kvinder er jo forskellige. En måde at gøre forskel på, er at tale om kroppen. Jeg er ikke fortaler for, at en person skal opereres for at blive en "rigtig" kvinde.

Hvem der er en "rigtig" kvinde, er – som jeg ser det – efter 50 år blevet til et emne, der kan splitte "kvindelejren". Nu har vi hygget os i 50 år med vores sange og set gennem fingre med, hvor forskellige vi er. Vi har accepteret alle typer lesbiske, biseksuelle og heteroseksuelle kvinder med. Skal vi nu blive uvenner over i hvilken grad personer, som er blevet tildelt mandekønnet ved fødslen, kan være "rigtige" kvinder eller ej? Skal vi lukke adgang til lejren op eller ned efter divergerende definitioner om, hvem der er en "rigtig" kvinde og derfor må være på lejren – når nu den krop, barnet er født med, ikke er afgørende. Og ikke mindst, kan man blive udelukket på grund af ens mening om definitionen af køn?

Lige nu har jeg det, som om identitetspolitik har afløst kønskampen. Femø's aktivister, der, så vidt jeg ved, ikke har kæmpet ret mange feministiske kampe i de seneste år, er gået ind i identitetspolitik.

Over for det står nogle gamle feminister, der er interesseret i kvinders muligheder og rettigheder, i mulig undertrykkelse på grund af køn, og som har diskuteret mænds "typiske" adfærd overfor kvinder. De husker, at de fandt sammen i basisgrupper, hvor de oplevede i gruppen, at deres oplevelser i samfundet var "typisk" og strukturelt givet i et patriarkalsk samfund. Det bliver spændende at se, hvilke oplevelser transkvinder vil dele i basisgrupperne, som er blusset op igen. Hvilken betydning har det for transkvinder i deres syn på at være kvinde, at de som små blev betragtet som drenge og stadig af mange bliver betragtet som mænd?

Jeg er frygtelig ked af, at en gruppe feminister, der har sat spørgsmålstejn ved tidens politiske definition af køn, er blevet smidt ud af kvindehuset uden, at jeg kan erkende, at man har søgt en seriøs dialog med gruppen. Jeg er slet ikke enig i en udelukkende stram definition af køn, som nogle kvinder fremfører. Jeg er dog særlig ked af, at udsmidningen er sket med femøaktivisters stemmer, som medlem af Foreningen Femø i mit navn, uden at jeg er blevet spurgt og i øvrigt uden at jeg kunne få en forklaring på, hvilken saglig basis der var for det alvorlige skridt, udover at hele flokken er blevet betegnet som "transfobiske".

Jeg har elsket kvindelejren for dens rummelighed. I Frankfurt skældte feminister mig ud for at være "mandeidentificeret" og for at være i arbejdsgruppe på uni sammen med mænd, jeg blev hånet for at komme hjem i en kedeldragt fra mit arbejde som snedkerlærling. På kvindelejren har jeg ikke oplevet "køn" som *issue*. Vi har haft lov til at stritte i hver vores retning.

Jeg ønsker virkelig, at transkvinder kan blive integreret i lejren, men jeg kan også se, at kvindelejren altid har været en torn i øjet på mænd, der netop ikke må komme dette eneste sted i Danmark (hvis man ser bort fra kønsopdelte toiletter). Og jeg oplever ikke, at transkvinder søger at lave ravage i lejren eller også på LFT, men at det gør deres velmenende "venner". Jeg har ikke mødt de transkvinder, der inderligt ønsker at være en del af fællesskabet på Femø, men jeg har mødt en del sympatisører, der vil sætte de gamle kvinder på plads.

Hvilke muligheder giver man mennesker, der har fået tildelt kønnet "dreng" ved fødslen, som de slet ikke kan identificere sig med. Jeg ser det principielt ikke som et problem at give dem adgang til kvinderum i samfundet. Men det er så nyt, at jeg heller ikke mener, man naivt skal droppe alle betæneligheder. Det bliver spændende at se, om dem, der har fået tildelt kønnet "pige", men som identificerer sig som drenge, bliver lykkelige som voksne efter at have fået hormoner. Er det godt for de mange, der bliver lykkelige og synd for de få, der bliver ulykkelige?

Det skærer mig i hjertet at skulle udelukke dem fra kvindefællesskaber som Femø. Tænk, hvis jeg ikke havde mødt mit livs paradys. Kvindelejren er en kvindelejr. Jeg har hørt mange mene, at transkvinder er velkomne, men jeg har ikke hørt holdninger til, om transmænd fortsat skal være velkomne. Og hvornår er man en "rigtig" transmand? Jeg kender jo ikke mange transmænd, men dem jeg kender, kan jeg ikke se, hvordan de adskiller sig fra mig og min måde at være og at føle på. Men jeg kender heller ingen, der har taget en masse hormoner og måske er blevet opereret og måske på den måde har ændret personlighed. Og det er ikke alle transmænd, der ønsker det. Ligesom ikke alle transkvinder ønsker en transition.

Jeg bliver virkelig ked af det, hvis denne diskussion om transspørgsmål – eller nærmest manglen på en virkelig diskussion, hvor nogen udelukkes i stedet for, kan spalte kvindelejren. Et emne, der, så vidt jeg kan se, er et meget politisk interessant emne for mange unge kvinder på kvindelejren.

Det er i hvert fald et meget hot emne, som andre emner har været hotte til andre tider. Vi er blevet en flok kvinder, der stritter i mange retninger i al den tid. Tidens forskellige tendenser har efterladt deres spor. Men ingen af tidligere emner har kunnet splitte kvindelejren, som der er potentiale til i dette emne.

Hvordan og hvornår passer man ind i en lejr for kvinder. Og hvem får retten til at bestemme det. Bliver det en magtkamp? Mellem hvem? Det er som om identitets- og klassisk feministisk politik ikke rigtigt kan få fælles fodslag for tiden.

Kvindelejren er en kvindelejr er en kvindelejr.

Bølgerne og bølgesangen og hvor det hele begyndte

”Vi er her, her, her, for at give hinanden kraft!” Ja!

Bare vi altid kunne leve op til det ønske.

Jeg hørte første gang om kvindelejren 1974 på det omtalte store lesbiske Frühlingstreffen i Berlin. Lesbiske fra Berlin havde været på lejren fra måske 72 eller 73. Bl.a. Monika Jäckel, som jeg senere lærte personligt at kende. Hun blev sanger i det første tyske lesbiske band, Flying Lesbians: ”Frauen kommt her, wir tun uns zusammen ... gemeinsam sind wir stark, stark, stark, stark ...” Hun sang også i en sang, der ikke er med hos Flying Lesbians: ”300 Frauen auf Femø fingen an.” Sådan følte mange tyske lesbiske og også jeg, efter at have været på lejren i 1975.

Med Femø startede en ny tidsregning. Det er jeg langt fra den enestekvinde, der mener. Der er en tidsregning før Femø, og der er en tidsregning efter Femø, som nu har eksisteret i 50 år. Selvom Femø til tider bare har været en våd, forblæst og kold og lidt snavset strandeng med en flok mere eller mindre irriterende kvinder, så er lejren min verdens navle.

Jeg tror, vi vil have godt af at blive ved med at være lidt rummelige – mindst lige så rummelige som vi var, da vi bare lavede kvindelejren sammen – at det ville være en rigtig god ting at snakke sammen i stedet for kun at synge sammen.

Jeg ser lejren lidt truet her ved 50-års jubilæet. De næste generationer må selv finde ud af, hvad der nu skal ske med lejren. Jeg har haft min tid. Og jeg er fuld af taknemmelighed.

Jeg har det med Femø som Obelix vist har det med trylledrikken. Jeg vil og kan ikke ryste Femø af mig. Femø har været mit liv.

Jeg kan virkelig ikke svare på, om jeg er mand eller kvinde, nonbinær, det tredje køn. Da jeg var barn, var jeg dreng. Da jeg kom til Femø, blev jeg kvinde.

Jeg gider ikke at forholde mig til om jeg er nonbinær eller ej. Det er jeg vel. Og hvad så? Jeg er kvinde, sådan er det. Det er mænd, der har magten, og de har en krop, der kan være en trussel for kvinder. Og når det er sagt, er jeg glad for, at der findes en del feminister i dag, der er af mandekøn. Jeg har ikke længere brug for at finde mig selv og min identitet. Feminister har for længst defineret målet og vejen. Jeg har brug for en politik, som giver kvinder værdighed og alle muligheder i samfundet. Det er der mange mænd, der har forstået. Og jeg tror ikke på, at kvinder er bedre mennesker af fødsel.

I øvrigt føler jeg ikke, at jeg personlig tænder på køn, men på den energi, som den anden udstråler. Sjovt nok falder jeg allermest for mennesker, der har fået tildelt kvindekøn ved fødslen. Det er på den måde, jeg er lesbisk.

Jeg er blevet gammel – og du kan tro jeg nyder det. Jeg ved, hvad jeg vil, hvordan jeg vil lege, jeg skal ikke teste nyt. Jeg skal afgjort også eksperimentere med noget, jeg ikke har prøvet før, eller ikke har brugt nok tid på, men især skal jeg forfine det, jeg kan og vil og fordybe mig i det. Femø er ikke fordybelse. Femø er nyt eventyr. Men det er også i orden. Da kvindelejren var de gamle kvinders lejr omkring 2000, var den ved at sove stille ind. Kvindelejren har det bedst som de unges lejr. Vi gamle bliver – indrømmet – også lidt magelige.

Jeg er blevet lidt hjemløs på kvindelejren som gammel. Identitetspolitik og ny viden om sex og køn kan jeg ikke bruge til noget i mit liv. Jeg skal ikke definere mig selv på ny. Hvis man altid skal definere sig på ny, hvad er det, som man lige er på et bestemt tidspunkt, så værd? Men selvfølgelig har jeg stadig lyst at prøve nyt og have det sjovt.

Vi har ikke kunnet fejre jubilæum i 2020 på grund af Corona. Bliver verdenen nogensinde den samme? Femø forever? Hvor mange årtier tager det, før klimaforandringerne tager vores strandeng? Hvem vinder slaget om Danmark? Feministerne eller patriarkatet? Eller bliver kampen bare ved, indtil landet bliver for varmt til at bo i, hvis det ikke er sunket ned i havet? Jeg er for gammel til at få besvaret de spørgsmål. Det er på en måde synd. Men det er jeg også meget glad for.

Femø har været mit liv. Femø forever.

Ulla Weber, årgang 1954, identificeret som köln, som kulturanthropolog og webdesigner.

Om du vil kalde mig "han", "hun", "hen" eller "den" må du selv om. Du ser mig alligevel med dine egne stereotyper om en person, der ser ud som jeg gør – medmindre du lærer mig at kende. Lesbisk? Måske. Ellers som Freud vil kalde det: polymorph pervers. Jeg tror, det hedder "queer" i dag, men det vil jeg ikke kalde mig. Jeg er alt for normal. Og dog – jeg er kvinde, det blev jeg på kvindelejren i 1975. Det gider jeg ikke at lave om på. Det har givet mig et godt liv blandt mange fantastiske kvinder.